

Nafarroako Parlamentuko itzultzaile-interpreteak: zer-nolako harremana dugu terminologiarekin?

Ander Irizar Apaolaza

Nafarroako Parlamentuko itzultzaile-interpretea

1. Sarrera

Hasteko eta behin, nire irudipen bat ekarri nahi nuke hona, eta ohar bat egin ere bai hurrengo. Irudipena da Administrazioan ari garen itzultzaileok, eguneroko lanaren zurrumbiloan harrapaturik-edo, sarri askotan ez dugula behar den tarterik harrapatzen hats pixka bat hartu, hausnartu eta geure ahaleginak egoki bideratzeko. Buru-belarri aritze horrek badu, gainera, beste ondorio gaizto bat, eta da ez duela biderik ematen harremanik izateko ingurukoekin: hurbil-hurbilekoekin zein haratxeagokoekin, gure lanbide berekoekin nahiz gurearekin zerikusia duten lanetan ari direnekin. Buru-belarri aritze horrek ez ote dakarren, batzuetan, behar adina bururekin ez, eta belarri gutxitxorekin ere aritzea... Gaitzok ez dira seguruenik han-hemengo administrazioetan ari garen itzultzaileonak bakarrik, baina, gureak ere badirenez, eman diezaiegun ongietorria honelako jardunaldiei eta topaketei; batetik, hausnartzera behartzen gaituztelako, eta, bestetik, euskararen inguruan ari garenon arteko ezaupidea indartzen dutenez, lankidetzarako bideak prestatzen ere lagun diezaguketelako. Bestalde, eta noan orain goraxeago iragarritako oharkizunarekin, hona dakardan nire hausnarketa hau ez da terminologian aditua den norbaitena, baizik eta administrazio jakin batean lanean ari den itzultzaile eta interprete soil batena; hori du berezitik, eta horixe du, halaber, mugetako bat.

Aldez aurretik adierazi beharrekoak adierazita, azal dezadan orain nola ikusten dudan Nafarroako Parlamentuko itzultzaile-interpreteok terminologiarekin gaur egun dugun harremana.

2. Nafarroako Parlamentuko itzultzaile-interpreteten gaineko zenbait datu eta argibide (2010)

Pixka bat kokatzen laguntzeko, eta, ikusiko dugunez, nolabaiteko garrantzia ere baduelako, zenbait datu eta argibide emango ditut hasteko: zenbat garen, organikoki non gauden kokatuta eta zertan gauzatzen den gure itzulpen-lana.

- Nafarroako Parlamentuan bost itzultzaile-interprete gara gaur egun. Datu horri neurria hartzen laguntzeko, hona beste zenbakiok: Nafarroako Parlamentuak guztira 56 langile ditu; parlamentu-taldeek, berriz, 13 laguntzaile dituzte; eta parlamentariak, azkenik, 50 dira, zeinetatik, VII. legegintzaldi honetan (2007-2011), 9 baitira parlamentu-saioren batean euskara erabili dutenak, hein handiagoan edo txikiagoan, eta 5, berriz, idazkiren bat euskaraz aurkeztu dutenak.
- Itzultzaile-interpretetok Prentsa, Argitalpen eta Protokoloko Zerbitzuaren barruan gaude; zerbitzu horren buru egiten duen pertsona da gure nagusia, eta ez da euskalduna. Gainerako lau zerbitzuak honako hauek dira: Zerbitzu Juridikoak; Zerbitzu Orokorrak; Artxibo, Liburutegi eta Dokumentazio Zerbitzua; eta Kontu-hartzailtza eta Ekonomia Gaietarako Zerbitzua.
- Zertan gauzatzen da gure itzulpen-lana?:
 - Itzulpen-lana (idatzia):
 - o Funtsean, Nafarroako Parlamentuko Aldizkari Ofiziala euskaratzen dugu. Parlamentuko aldizkaria, Euskarari buruzko Legearen 7. artikulua hala aginduta, gaztelaniaz eta euskaraz argitaratzen da, aldibereko ale bereizietan. Parlamentuko aldizkarian, legebiltzar baten eginkizunekin zerikusia duena argitaratzen da. Esate baterako, legegintzarekin zerikusia duena: lege proposamenak, lege proiektuak, ekimen horiei proposaturiko zuzenketak, legearen behin betiko testua, eta abar. Edota Gobernuak kontrolatzeko eginkizunarekin zerikusia duten parlamentu-ekimenak: parlamentariak nahiz parlamentu-taldeek aurkeztutako mozioak eta jabeldurak, edo parlamentariak Gobernuari eginiko galderak. Gobernuak parlamentarien galderei emaniko erantzun idatziak ere itzuli eta

argitaratzen ditugu, eta Comptos Ganberaren txostenak eta Nafarroako Ikus-entzunezko Kontseiluarenak ere bai; izan ere, bi horiek, Erregelamenduak ezartzen duenez, Nafarroako Parlamentuko Aldizkari Ofizialean argitaratu beharrekoak dira. Nafarroako Arartekoaren txostenak ere argitaratzen dira gure aldizkari ofizialean, baina horiek itzulita iristen zaizkigu orain.

- Gaztelaniara itzultzen ditugu, bestalde, euskaraz aurkezten diren ekimen parlamentarioak eta Parlamentuko erregistroan euskaraz aurkezten diren idazkiak. Horrelakoak oso gutxi izaten dira.
- Eta, azkenik, gaztelaniara itzultzen ditugu, Bilkura Egunkarirako hain zuzen, parlamentariak euskaraz eginiko hitzaldien transkripzioak.

- Interpretazio-lana (aldiberekoa):

- Gaztelaniara itzultzen dugu parlamentarien euskarazko jarduna, hala Osoko Bilkuretako nola batzordeetako.
- Halaber, batzordeen lan bilera esaten diegunetara etortzen den kanpoko jendearen euskarazko jarduna ere itzultzen dugu.

3. Terminologia eta gu

Aipatu berri dudan jardunbide horretan guztian dugu harremana, modu batean edo bestean, terminologiarekin. Eta ez bakarrik arlo juridiko-administratiboko terminologiarekin, jakina –nahiz eta terminologia hori zedarritzea erraza ere ez den beti–, baizik eta terminologiarekin oro har. Hor sartzen ditut, baita ere, erakundeen organigrametako izendapen ofizialak adibidez, hertsiki terminoak ez badira ere, lekua badute-eta datu-base terminologikoetan. Baina nolakoa da harreman hori? Bada, harreman gazi-goza, esango nuke. Eta, seguruenik, gauza bera gertatuko zaio, arrazoi bat dela edo bestea dela, euskara langai duen askori.

Gure kasu zehatzera etorrita, esan behar dut, begi-bistakoa bada ere, itzultzaile eta interprete garen aldetik, terminologiaren erabiltzaileak garela, "kontsumitzaileak" modu grafikoagoan esatearren. Esan genezake, azken urteotako aurrerabide teknologikoei esker, gaur egun harreman gozo antzekoa dugula horri dagokionez. Horrela, Internetez

kontsulta ditzakegu bai Euskalterm, bai beste hiztegi espezializatu zein arrunt mordoxkara bat ere; bestalde, geuk sortutako testuetan bilatzeko moduak ere asko erraztu dira itzulpen-tresnek eskaintzen dituzten aukerekin; gure kasuan, Tradosen “Concordance” aukerarekin, eta, hein txikiagoan –ondo bidean alderantziz beharko balu ere–, Multitermekin. Hala ere, irudipena daukat, berriro diot, lanean ari garelarik erraz antzean-edo ekartzen ditugula unean-unean sukaldean beharrezkoak gertatzen zaizkigun gaiak; besterik da kasuan-kasuan ekarritako material horiek erabat asetzen ote dituzten gure beharrak, hau da, beti ordain bakarra aurkitzen dugun, baliatzen dugun terminoa egokia eta biribila den, eta abar.

Arlo asko ukitzen dituzten testuak itzultzen ditugunez –lehenago esan dudan moduan, era askotako testuak itzultzea egokitzen baitzaigu–, batzuetan, nahitaez, terminologia-sortzaile ere bagara. Terminoen sorbideari dagokionez, harremana ere gozo-antzekoa dela esango nuke, nahiz eta sorbidearen ondotik etorri beharrekoari erreparatzen badiogu, gelditzen zaigun aho zaporea ez den hain gozoa. Hala, esate baterako, sortzen dugun terminologia ez dugu modu sistematikoan biltzen; horretarako arrazoiak bat baino gehiago dira, baina *de facto* hala da. Itzulpen-lanerako, hutsune hori ez zaigu itogarria gertatzen, terminologia-beharrak, lehen esan bezala, erraz antzean-edo asetzen ditugulako (tira, gu aseta gelditzen gara, hartzaileak –halakorik baldin badugu– ez dakit); horrek esplikatu dezake, hein batean bederen –arrazoi gehiago ere badira–, zergatik ez garen gar biziagoz jartzen terminologia biltzeko lan horietara. Edozein modutan, itzulpen-lanean terminoen behartzen garenean ere, alegia terminologia “kontsumitzerakoan” –aurreko irudiarekin jarraitzearen–, ohartzen gara zenbait gauza modu sistematikoan gordeak izango bagenitu, batzuetan lana erraztuko litzaigukeela eta txikiagoa genukeela, esate baterako, koherentzia-akatsak izateko arriskua ere. Baina, hori baino garrantzitsuagoa da, agian, bilketa-lan horren emaitza baliagarria gerta lekitzakeela beste eginkizun batzuetarako ere, geroxeago azalduko dudanez.

Egindakoaren gaineko bilketa-lan sistematikoari gagozkiola, ez nuke aipatu gabe utzi nahi geuk egindakoak, ordea, edo geuretik pasatuak, bai erabiltzen direla, edo kontuan hartzen direla, kanpotik eginiko lan sistematikoagoetarako. Hor dago, konparazio baterako, Andres Urrutiak eta Esther Urrutiak azaldu berri diguten Nafarroako lege-testuen lexiko juridiko elebidunaren hustuketa, edota UZEIk prestatze bidean duen *Sektore publikoko kontratuen hiztegia*, zeinetan Nafarroako Kontratu Publikoei buruzko Foru Legea ere kontuan hartzen ari baitira. Legeei buruz, bai zehaztu nahi nuke, edonola

ere, testu horiek askotan abiapuntu Gobernuak prestatutako lege proiektuak izaten dituztela, eta proiektuok Gobernuko itzultzaileek euskaratuta iristen zaizkigula. Beraz, Nafarroako Parlamentutik ateratzen diren legeetako asko, funtsean, Gobernuko gure lankideek mamituak dira, nahiz eta testuok gurean ere aldaketak izaten dituzten, dela legegileek hala erabakita –gaztelaniazko testuan erabakita, jakina–, dela geuk, hobe beharrez, hala erabakita.

Terminologiaz eta terminologia-lanaz hitz egiten dugunean, itzultzaile apaloi, hasieran behintzat, horrelako hustuketak eta terminologiako lan sistematikoak datozkigu gogora. Bada gauza bat, ordea, oso kontuan izan beharrekoa; hain zuzen ere, terminologia-lana ez dela amaitzen terminologia-produktuak sortzearekin, askotan uste ohi dugunez. Ez dugu aski terminoen glosarioak eta zerrenda elebidunak izatea, are gutxiago guk soilik erabiltzeko badira, baldin eta ez badugu ezer egiten termino horiek behar bezala zabaltzeko (*diffusion*) eta erabileran errotzeko (*implantation*). Egia hori, begi-bistakoa dirudiena, eta atzo goizekoa ere ez dena¹, ez dakit behar bezala geureganatua eta barneratua dugun. Ideia hori hobeki azaltzeko asmoz, aipamen teoriko labur bat egingen dut lehenbizi, eta, gero, aurrekoa oinarri, Parlamentuko egoera aztertuko dut, argigarri gerta daitekeelakoan beste egoera batzuk ere aztertzeko.

4. Teoria pixka bat

Gogoratu behar da hizkuntza baten normalizazioak prozesu planifikatua izan behar duela, eta plangintza terminologikoak zentzua duela soilik hizkuntza-plangintza orokor baten barruan. Horrela, Cabrék, Auger quebectarrak plangintza terminologikoaren

¹ “Dans la perspective de l'aménagement linguistique (et aussi du développement terminologique d'une langue) il faut se débarrasser de l'idée reçue qui veut que le produit terminologique (appelons-les dictionnaires, lexiques, vocabulaires) soient seulement des outils servant à la traduction des textes spécialisés, à leur encodage ou à leur rédaction. Conçus spécifiquement pour une clientèle de traducteurs, de rédacteurs spécialisés, ils ont été voués à des rôles essentiellement statiques qu'illustre bien le rangement qu'on en fait sur les tables de travail ou au mieux, sur des étagères parfois. C'est un fait généralement reconnu qu'on ne lit pas les dictionnaires et qu'en conséquence il ne suffit pas de distribuer de lexiques pour amorcer aussitôt une modification des habitudes langagières des individus”. (Auger 1986: 49)

ezaugarri diren sei funtzioak oinarri hartuta², prozesu dinamiko bat proposatzen du, urrats hauek izan beharko lituzkeena (Cabré 1993: 109):

- Egoera batek dituen behar terminologikoak aztertu.
- Lan-plan bat prestatu, egoerara egokitua.
- Terminologia bera prestatu.
- Terminologia normalizatu, terminologian normalizazioari ematen zaion esanahiarekin, hau da, autoritatea duen norbaitek termino bat proposatzea.
- Aukeratu zer euskarritan eta zer modutan eman behar den terminologia, haren zabalkunderako.
- Terminologia errotzen saiatu erabiltzaileen artean, dinamizazio-ekintza egokien bidez. Adituen ustez, termino bat erabileran errotu dadin gutxi gorabehera 10 urte behar omen dira.
- Terminologiaren erabileraren jarraipena egin.
- Terminologia etengabe eguneratu.

Hasierako lau urratsek corpusarekin dute zerikusia, hizkuntzaren kodifikazioarekin nolabait esatearren, eta azken laurek, aldiz, estatusarekin, hau da, alderdi soziolinguistikoekin.

5. Nafarroako Parlamentuko egoera, aurrekoaren argitan

Behin erreferentzia teoriko horiek emanda, etor gaitezen orain Parlamentuko kasura, eta har dezagun adibide gisa terminologia parlamentarioa. Oso kasu zehatza da, baina bere txikian baliagarria gerta daiteke aztertzeko zer gertatzen den beste kasu batzuetan; hau da, zer gertatzen den beste administrazio edo gune batzuetan, zer gertatzen den beste arlo batzuetako terminologiarekin, eta are, hein batean, zer gertatzen den lexiko

² “... nous caractériserons l'aménagement terminologique par six fonctions fondamentales: a) fonction recherche, b) fonction normalisation, c) fonction diffusion, d) fonction implantation, e) fonction évaluation et contrôle et f) fonction mise à jour...” (Auger 1986: 48)

orokorrekin ere –muga zehatzik ezartzerik baldin badago terminologiaren eta lexiko orokorraren artean–.

Horrenbestez, geurera etorritz, eta, azaldu berri dudan ikuspegi horretatik aztertzen badugu egoera, lehen harreman gozo-antzekoa genuena, orain zapore gazi, eta are mikatz, bihurtzen zaigu. Ikus dezagun. Terminologia parlamentario bat badugu sortua, neurri batean normalizatua esan genezake –lehenago zehaztutako esanahiarekin–, baina hortik aurrera emandako pausoak, egia esateko, urriak izan dira orain artean. Hala, irudipena dugu (zorrotz jokatuta, ebaluatu egin beharko litzateke baina) terminologia horren lehentasunezko erabiltzaile direnek, gure kasuan nagusiki foru parlamentariak eta komunikabideek, sarri samar, ez dutela kontuan hartzen terminologia normalizatu hori. Esan genezake parlamente-termino mordoxkara bat (horietako batzuk lexiko orokorrekoak ere badirenak) errotu gabe daudela haiengan; batzuetan, gainera, horien orde, forma ez oso egokitzat jotzen direnak dituzte errotuta beren hizkeran. Eta har dezagun kontuan, begi-bistakoa bada ere, euskaldun arruntarengan askoz ere eragin handiagoa duela komunikabide batean entzundakoak –kazetari bati, politikari bati edo beste edozeini– aldizkari ofizial batean argitaratutako edozerk baino. Erreferentziazko bihurtzen diren hiztun horien jokabidea juzgatzerakoan, ordea, kontuan izan beharko genuke, besteak beste, guk zer bitarteko jarri ditugun adibide hartu dugun parlamente-terminologia hori zabaltzeko eta errotzeko; zabaltzeko, egia esan behar bada, gutxi, eta errotzeko, berriz, are gutxiago edo batere ez.

Estatusaren arlo horretan, nire iritziz, gehiago saiatu beharko genuke, nork bere esparruan eta bere eragin-eremuan, eta ahal duen neurrian noski. Eta horretarako bai behar ditugu biltze sistematikoak, zerrendak eta abar, hau da, corpusa; lan horiek beharrezkoak ditugu, hain zuzen, gero, kasuan kasuko bideak erabiliz, eragin ahal izateko bai ezagutzan eta bai erabileran.

6. Arau-testuetan ezarritako terminologia eguneratzerakoan agertzen den oztopo berezi bat

Gorago aipatu dudan prozesu dinamiko horren argitan, beste kontu bat ere agertu nahi nuke hemen bide batez. Ikusi dugunez, prozesu horren azken pauso gisa ageri dena da terminologia etengabe eguneratzea. Horretara, batzuetan, iristen gara; ez

terminologiaren erabilera zorrozki jarraitzen eta ebaluatzen dugulako eta horrek bideratzen gaituelako terminoak berraztertzea, baizik eta hartara eramaten gaituztelako hizkuntza-arauen bilakaerek, termino baten hutsuneez ohartzeak, besteen jokabideek (terminologia parlamentarioaren kasuan, beste legebiltzar batzuetan dituzten jokabideek esaterako), eta abar. Gertatzen dena da, ordea, arlo juridiko-administratiboan, terminoak sarritan arau-testuetan dauzkagula ezarrita, halako moduz non kinka gaizto batean gertatzen baikara behin baino gehiagotan; hain zuzen ere, erabaki behar dugunean kasuko arau horrekin izan koherente, ala men egin, aldiz, araua sortu ondoren hartuak diren hizkuntz erabakiei edota eskarmentuak erakutsi digunari.

Berriro ere Parlamentua adibide hartuz, pentsa dezagun terminologia parlamentario gehiena Erregelamenduan dagoela jaso, hori izaten baita legebiltzar baten arau nagusia; eguneroko lanean, zentzuzkoa dirudi, ahal dela, testu horretan ezarritako terminologiari jarraitzea, eta jokabide zentzuzko hori, horrela, oztopo gertatzen da, neurri handiagoan edo txikiagoan, termino horiek eguneratzeko. Antzeko zerbait gertatzen da, halaber, lege-aldaketa bat izaten denean; zentzuak agintzen du, izan ere, lege zaharrago bat aldatzen duen legean, ahal izanez gero, lege hartan erabilitako terminologia errespetatuko dela, azken batean legean txertatuko baita aldaketa; eta, horrelakoetan ere, zentzuzko jokaera dena nolabaiteko oztopo bihurtzen da terminologiaren eguneraketarako. Hara hemen ere gazitasun pixka bat terminologiarekiko gure harremanean, bai eta kontuan hartu beharreko elementu bat, agian, terminologiaren balizko jarraipen planifikatuan.

7. Amaitzeko

Gure itzulpen-zerbitzuetan, beraz, terminologiaz arduratzean, ez genuke geuregan bakarrik pentsatu behar, beste asko ere gogoan izan beharko genituzke: gure lanaz balia daitezkeen, eta, batzuetan, are balia behar luketen beste asko. Haiengana iristeko bideak landu beharko genituzke, eta haiek guregana iristeko bideak ere bai. Eta horrek gure itzulpen-zerbitzuak, ahal den neurrian, zerbitzu orokorrago bihurtu beharko lituzke nire ustez, zerbitzu linguistikoen moduko zerbait-edo. Jakina, ongi dakit horrek baduela alderdi arantzaturik, baina gure ikuspegia pixka bat zabaltzea beharrezkoa dela

iruditzen zait, bateko eta besteko ahalegin eta lana ahalik eta probetxugarriena gerta dakion ahalik eta jende gehienari.

8. Bibliografia

AUGER, Pierre: “Francisation et terminologie: l'aménagement terminologique”, in Guy Rondeau eta Juan Carlos Sager (argit.), *Termia 84 : terminologie et coopération internationale : la terminologie, outil indispensable au transfert des technologies. Colloque international de terminologie, Luxembourg, 27-29 août 1984*, Girsterm, Quebec, 1986.

CABRÉ, M. Teresa: *La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones*, Antàrtida-Empúries, Barcelona, 1993.

CABRÉ, M. Teresa: “Terminología y normalización lingüística” in Xabier Alberdi Larizgoitia eta Iñaki Ugarteburu Gastañares (argit.) *Espezialitate-Hizkerak eta Terminologia: Jardunaldiak*, EHUko Argitalpen Zerbitzua, Leioa, 2003. [Interneten, ikus [hemen](#); 2010-04-08ko erreferentzia]

CABRÉ, M. Teresa: “La implantación terminológica: conceptos, estrategias, recursos y algunos datos sobre el catalán” [hitzaldiaren aurkezpena](#) [2010-04-08ko erreferentzia], Ugarteburu terminologia jardunaldiak “Euskararen garapena esparru Akademikoetan” Espezialitate hizkerak eta terminologia IV, 2010eko urtarrilaren 25ean eta 26an (EHU: Leioa).

COLOMER I ARTIGAS, Rosa: “Dimensión social de la normalización terminológica” in UZEI – HAEE-IVAP *Nazioarteko terminologia biltzarra = Congreso internacional de terminología = Congrès international de terminologie = International congress on terminology*. UZEI – HAEE-IVAP, Donostia – Gasteiz, 1997. [Interneten, ikus [hemen](#); 2010-04-08ko erreferentzia]

ELORDUI, Agurtzane: “Espezialitate-hizkeren garapen lexiko-diskurtsiboa: aldakortasun terminologikoa tratatzeko zenbait irizpide” in Iñaki Ugarteburu Castañares eta Pello Salaburu Etxeberria (argit.) *Espezialitateko Hizkerak eta Terminologia II. Euskara*

estandarra eta espezialitate hizkera, EHUko Argitalpen Zerbitzua, Leioa, 2007.
[Interneten, ikus [hemen](#); 2010-04-08ko erreferentzia]

ZAPIRAIN, Joxean: “Terminologia hizkuntza-kudeaketaren baitan” *in* Senez, 35 (2008),
103-112 [Interneten, ikus [hemen](#); 2010-04-08 [2010-04-08ko erreferentzia]